

ผ้าชาวเขาจากชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ : วัสดุ/วัตถุดิบบังคับการประกวด ICA 2020

ท่ามกลางเทือกเขาสลับซับซ้อนบนยอดดอยสูงในแถบภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ดินแดนแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนที่เรียกว่า “ชาวไทยภูเขา” กลุ่มชาวไทยภูเขาเหล่านี้ ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาทิ ลีซอ กะเหรี่ยง ม้ง เย้า อาข่า ฯลฯ ทั้งนี้ ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ต่างมีเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นจารีต ประเพณี วัฒนธรรม การแต่งกาย คติ ความเชื่อ การดำรงชีวิต ตลอดจนศิลปหัตถกรรมต่างๆ ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง และด้วยสภาพพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชาวไทยภูเขาที่อยู่ห่างไกล ทุรกันดาร ประกอบกับบริบททางสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบ และพื้นที่สูง ชาวไทยภูเขาส่วนใหญ่จึงประสบปัญหาความยากจน ขาดแคลนที่ดินทำกิน ไม่มีอาชีพ และมีรายได้ที่ไม่แน่นอน รวมทั้งขาดโอกาสทางการศึกษา และสาธารณสุขขั้นพื้นฐานที่สำคัญ และมีความจำเป็นต้องดำรงชีวิต

ภาพพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ที่ได้ทรงเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ และทรงเห็นถึงทักษะ ฝีมือที่มีของชาวไทยภูเขาเหล่านี้ จึงทรงส่งเสริมให้ราษฎรชาวไทยภูเขาได้นำทักษะฝีมือและภูมิปัญญาของตนมาพัฒนาเป็นงานศิลปาชีพในแขนงต่างๆ ให้เป็นอาชีพเสริมในยามที่ว่างเว้น จากการทำไร่ ทำนา เช่น การทอผ้า การปักผ้า การเย็บแถบ การแกะสลักไม้ การทำเครื่องเงิน เป็นต้น และนับจากที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ทรงมีพระเมตตาให้ “ชาวไทยภูเขา” ได้ทำงานศิลปาชีพเป็นอาชีพเสริม ส่งผลให้ชีวิตราษฎรชาวไทยภูเขาเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เคยยากไร้ ขาดแคลน ไม่มีทั้งอาชีพ และไม่มีรายได้สามารถพลิกฟื้นชีวิตความเป็นอยู่ให้กลับมาดีขึ้นได้

กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในประเทศไทย

ที่มา www.hugchiangkham.com

ความสวยงาม ตระการตา ของผ้าปักชาวเขา หรือ ผ้าชาวเขา เป็นงานฝีมือที่สร้างสรรค์ขึ้น ด้วยทักษะอันชำนาญของสตรีชาวไทยภูเขา โดยอาศัยองค์ความรู้ ภูมิปัญญา การฝึกฝน เรียนรู้ และถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษต่อกันมาหลายร้อยปี ผ้าชาวเขา จึงเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ที่แตกต่างกันไปในแต่ละชาติพันธุ์ได้อย่างชัดเจน เอกลักษณ์แห่งลวดลาย และสีสันทันที่ปรากฏบนผืนผ้า ทั้งรูปแบบของการปัก การเย็บ และการตกแต่งด้วยวัสดุต่างๆ ที่แตกต่างกันไป นอกจากจะแสดงออกถึงเอกลักษณ์แห่งความเป็นชาติพันธุ์แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความงดงาม ละเอียดอ่อนประณีต รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบลวดลายลักษณะต่างๆ ที่มีการผสมผสานกันระหว่างลวดลายโบราณที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และลวดลายที่เกิดจากการประยุกต์ และพัฒนาลวดลายตามจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ได้อย่างมีสุนทรีย์ ลักษณะผ้าชาวเขา หรือลวดลายผ้าปักชาวเขาจึงถือเป็น

งานศิลปหัตถกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึง ทักษะ ฝีมือ ความเชี่ยวชาญ และความงดงามแห่งศิลปะลวดลายบนผืนผ้า เอกลักษณ์ลวดลาย หรือลวดลายเชิงสัญลักษณ์ ที่มีนัยยะปรากฏบนผืนผ้า นั้น สามารถที่จะจำแนกความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างชัดเจน สิ่งเหล่านี้ คือ องค์ความรู้อันล้ำค่าที่ควรอนุรักษ์ และเผยแพร่สู่สาธารณชน และคนรุ่นหลังให้ได้รับรู้

เอกลักษณ์ และศิลปะแห่งลวดลายที่ปรากฏขึ้นบนผืนผ้าชาวเขา ของชาวไทยภูเขา คือ ตำนานแห่งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษแต่ละชาติพันธุ์ ที่มีการสั่งสม สืบทอดต่อเนื่องกันมานับตั้งแต่อดีต ที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ของแต่ละชนเผ่าได้อย่างชัดเจน การสร้างสรรค์ลวดลายบนผืนผ้าของกลุ่มชาวไทยภูเขา มักมีที่มาจาก การสังเกต เลียนแบบ หรือจินตนาการขึ้น จากธรรมชาติ หรือ สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งผืนผ้าหนึ่งผืนอาจประกอบไปด้วยลวดลายหลายๆ ลวดลาย ที่แตกต่างกัน สร้างความงดงาม ตระการตา ให้แก่ผู้พบเห็นได้อย่างน่าอัศจรรย์

กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในประเทศไทย

ที่มา www.sac.or.th

อย่างไรก็ตาม ด้วยลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาวไทยภูเขาที่มักมีการอพยพย้ายถิ่นหลายต่อหลายครั้ง ส่งผลให้เกิดการถ่ายเท และผสมผสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา ตลอดจนงานศิลปหัตถกรรม การสร้างสรรค์ลวดลายบนผืนผ้าร่วมกัน กล่าวคือ บางกลุ่มชาติพันธุ์อาจมีการอพยพเข้าไปอาศัยร่วมกับอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในพื้นที่ใกล้เคียงกัน อาจมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างกัน มีการค้าขาย หรือแม้กระทั่งมีการแต่งงานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ สิ่งเหล่านี้ ล้วนส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน อาจมีการใช้สัญลักษณ์ รูปแบบ ลวดลาย ของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง สร้างสรรค์ และผสมผสานจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งก็เป็นไปได้

ดังนั้นจึงมักปรากฏพบว่า ลวดลายในลักษณะเดียวกัน หรือ ที่มีความคล้ายคลึงกัน อาจพบเห็นได้ใน กลุ่มชาติพันธุ์ถึง 2 หรือ 3 กลุ่ม ในขณะเดียวกันแม้ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน คำเรียกขานชื่อลวดลายที่เป็น ลวดลายลักษณะเดียวกัน ก็อาจมีเรียกชื่อที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ ที่อยู่อาศัย การรับการบอกเล่า หรือ ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา หรืออาจเป็นไปตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ ของผู้สร้างสรรค์ลวดลายนั้นๆ ที่ต่างก็มีแนวคิด และมุมมองที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ลวดลายบางลักษณะที่ มีการสืบทอดต่อๆ กันมาจากบรรพบุรุษหลายร้อยปีนั้น อาจไม่มีตำนานเล่าขาน หรือไม่มีชื่อเรียกชัดเจน เป็นเพียงการสืบสานต่อมาจากรุ่นสู่รุ่นเท่านั้น

ฝ่ายวิจัยและพัฒนานวัตกรรมศิลป์
สายงานพัฒนาผลิตภัณฑ์และศักยภาพ
มกราคม 2563